

Câteva considerații referitoare la o carte despre cultura Țuto Brdo – Gârla Mare*

Gabriel Crăciunescu**

Keywords: *book culture Gârla Zuto Brdo-Mare, inaccuracies, omissions, mistakes.*

Summary: *Some considerations on a book about the Țuto Brdo – Gârla Mare culture. This intervention lingers on Monica Sandor-Chicideanu work - culture Țuto Brdo-Gârla Great book - which besides important contributions to understanding the cultural event in question contains enough clumsiness, inaccuracies, omissions and mistakes.*

Încă de la apariția lucrării doamnei Monica Șandor-Chicideanu, **Cultura Țuto Brdo-Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară**, am avut curiozitatea să o răsfoiesc și chiar am semnalat unele aspecte legate de forma și conținutul acesteia. Pentru că m-am ocupat într-o măsură destul de mare de această cultură și, cum sunt familiarizat cu descoperirile din zona Olteniei, încerc să fac unele observații și aprecieri asupra acestei lucrări.

Această apariție editorială a fost așteptată cu oarecare interes deoarece autoarea, Monica Șandor-Chicideanu, (mai departe, M Ș-C) nu pare să fi condus prea multe șantiere arheologice ale acestei culturi. Din ceea ce aflăm de pe internet, date postate probabil de domnia sa, până la apariția acestei lucrări nu are tangență cu cultura Țuto Brdo-Gârla Mare decât cu totul întâmplător și insuficient pentru a permite realizarea unei lucrări monografice referitoare la această cultură. De fapt, se poartă faptul ca lucrări de doctorat să se realizeze fără prea multe șantiere arheologice conduse de cel în cauză, nici cu cercetări de teren pentru identificarea unor noi puncte arheologice aparținând culturii sau perioadei care fac obiectul acelei lucrări. Este deci normal ca M Ș-C să fie intrigată sau să reproșeze unora lipsa trimeritelor bibliografice pentru puncte cu descoperiri inedite.

Autoarea expune, la p. 32-33, problema grupului Bistreț-Ișalnița, formulată de I. Chicideanu. Caracteristicile acestui grup sunt reprezentate de existența unui decor cu caneluri fine, cu forme pătrate în secțiune plan-orizontală, lucru cu care M Ș-C este de acord. Din locuința de la Ostrovul Mare-Colonie¹, descoperită în 1978, am publicat un fragment de ceașcă² decorat cu caneluri fine, caracteristice grupului Bistreț-Ișalnița, dar și cu motive specifice culturii Gârla Mare. Despre materialul din această locuință, M Ș-C se pronunță la un moment dat că face parte din faza

* Versiunea în limba germană a apărut în Thraco Dacica, S. N., Tomul VI (XXXIX), 2014b, p. 5-10.

**Gabriel Crăciunescu, doctor, arheolog expert, e-mail: gabriel_craciunescu@yahoo.com.

¹ Crăciunescu 1980, p. 43-58.

² Crăciunescu 2006, Pl. XIV/1.

clasică a acestei culturi. Deci motivele care definesc grupul Bistreț-Ișalnița apar încă din faza clasică?

Capitolul *Aria de răspândire* a acestei lucrări tratează, la p. 35, diferite păreri referitoare la această problemă. Într-un articol de acum 37 de ani, am scris că "Cercetările efectuate în Banat stabilesc o pătrundere a purtătorilor culturii Gârla Mare, din clisură prin culoarul Timiș-Cerna, pînă în vecinătatea Caransebeșului"²⁴. Cercetările viitoare trebuie să stabilească dacă descoperirile de la Orevița și Caransebeș sunt puncte singulare sau dacă toată zona cuprinsă între Dunăre și dealuri a fost ocupată de purtătorii culturii menționate." (Nota 24: Gh. Lazarovici, C. Săcărin, *Epoca bronzului în "Clisura Dunării"*, în *Banatica*, V, 1979, p. 82). M Ș-C a trecut la bibliografie acel articol dar nu l-a citit, preferând să prezinte acea supoziție ca fiind emisă doar de G. Crăciunescu. În anul 2003 blamează serios acea supoziție din 1980, fără să țină seama că acum lucrurile sunt clare în sensul că acele pătrunderi Gârla Mare din zona Caransebeș aparțin grupului cultural Balta Sărată iar cele de la Orevița aparțin unei faze târzii a culturii Verbicioara. Pentru modul de a înțelege rostul unor vase de tip Gârla Mare descoperite la distanță de arealul lor firesc, precizez că acestea apăreau într-un context în care ceramica Verbicioara era dominantă, lucru cunoscut de arheologii care au cercetat această cultură. Cum această doamnă nu are nici un fel de legătură cu cultura Verbicioara și cu materialul ceramic care apare în aceste situri din ultimele două faze ale acestei culturi, nu mai surprinde o poziție exprimată de Monica Șandor-Chicideanu după editarea acestei lucrări. M Ș-C spunea³ în anul 2003 că nu este de acord cu faptul că două urne de tip Gârla Mare descoperite într-o peșteră din localitatea Godeanu, în zona montană a jud. Mehedinți, au fost atribuite **culturii Verbicioara**. Rezultă că ele aparțin **culturii Gârla Mare**, ceea ce o situează pe autoare pe poziția susținerii extinderii arealului culturii Gârla Mare până în zona montană.

În capitolul *Cadrul geografic* sunt oferite scurte informații despre relief, rețeaua hidrografică și caracteristicile văii Dunării. Dar clima, vegetația și fauna pe care le prezintă sunt cele actuale. Nu vine cu date, câte sunt, despre clima din acea perioadă⁴, date obținute în cadrul cercetărilor arheologice despre vegetația și fauna acelei perioade. Această optică o aplică și altor lucrări⁵ care nu oferă date despre actuala faună, dar probabil că nici nu s-a gândit că ar putea prezenta fauna acelei perioade, determinate pe baza resturilor osteologice rezultate din săpăturile arheologice, așa cum o fac respectivele lucrări. Pentru soluri face trimitere la Geografia fizică, lucru pe care îl reproșază altor autori, ceea ce arată o clară inconsecvență.

Pentru prezentarea resurselor naturale se apelează la lucrări de mineralogie și prezintă o serie de minereuri cu conținut de cupru din care ar fi trebuit ca populațiile epocii bronzului să extragă cuprul. Se știe că doar cu ajutorul tehnologiei actuale se poate realiza acest lucru. Poate mai de folos era să consulte lucrările lui B. Dimitrijević, A. Vulpe sau B. Nikolov care punctează locurile unde există mine de cupru, unele exploatate și în epoca bronzului. Se pare că aceste

³ Șandor-Chicideanu 2003-2005, p. 413-425.

⁴ Drăgan, Airinei 1993; Damian 2000.

⁵ Șandor-Chicideanu 2005, p. 54-56.

lucrări nu sunt cunoscute de M Ș-C, deși unele sunt trecute la bibliografie. Sau poate că citește superficial informația, așa cum face cu o locuință a culturii Žuto Brdo-Gârla Mare de la Izvoarele despre care spune, referitor la dimensiunile acesteia, că nu există nici o informație în acest sens. Eroare, pentru că despre respectiva locuință, la timpul potrivit, eu am dat mai multe informații, inclusiv dimensiunile⁶.

Un alt minus al acestei lucrări constă în faptul că autoarea nu a solicitat la instituțiile muzeale care dețin materiale aparținând culturii Žuto Brdo-Gârla Mare unele detalii, informații de fond sau desene după unele piese. Aceste informații puteau viza atât materialele publicate de multă vreme, în condiții grafice modeste, sau materiale mai noi și încă nepublicate. Nu a existat nici o solicitare în acest sens, cel puțin la Muzeul Regiunii Porților de Fier, unul din muzeele cu cele mai bogate descoperiri. M Ș-C critică pe Dumitru Berciu pentru modul cum a publicat necropola de la Ostrovul Mare-*Bivolării*, pentru calitatea fotografiilor, dar îi acordă girul atunci când este vorba de formele ceramice, numărul acestora sau atribuirea culturală a unor piese de metal pentru care nu avem imagini lăsate de Dumitru Berciu. Este clar că nu a citit cu atenție *Catalogul muzeului arheologic din Turnu-Severin* al profesorului Dumitru Berciu. Dacă era interesată, putea să apeleze la muzeul severinean pentru informații asupra materialelor. Asemenea informații le puteam furniza eu autoarei, în calitate de arheolog al acestei instituții. În acest sens îi amintesc doamnei M Ș-C faptul că, cu mai mulți ani în urmă, Ion Chicideanu, soțul dânzei, mi-a solicitat informații și desene ale celor 12 statuete antropomorfe descoperite în locuința de la Ostrovul Mare-*Colonie*. I-am trimis materialele pe care Ion Chicideanu le-a publicat împreună cu Monica Șandor. Din cauza acestui dezinteres, M Ș-C introduce date eronate despre numărul de vase de la *Bivolării* și trage concluzii parțial eronate. Aceasta este situația urnelor dar și a altor tipuri de vase despre care am scris cu puțin timp în urmă⁷, în speranța că se mai poate face câte ceva cu statisticile și concluziile pe care le prezintă M Ș-C. Și ca să exemplific, la *Bivolării* există șase suporturi de vase⁸ dar domnia sa omite categoria aceasta de artefacte pentru Ostrovul Mare și pentru toată zona de la est de Porțile de Fier, cu excepția piesei de la Korbovo-*Glamija*.

O altă problemă a acestei lucrări este și aceea a citării unor lucrări ca, spre exemplu, *C. Săcărin, Teză de doctorat, Pl. 35/7*. În primul rând nu se dă titlul tezei, care este tot despre cultura Žuto Brdo-Gârla Mare, în al doilea rând, prin nesusținerea acestei teze, aceasta nu devine publică iar trimiterile pe care le face M Ș-C sunt fără suport științific. Se poate presupune că domnul Caius Săcărin a fost împiedicat, într-un fel mai mult sau mai puțin elegant, să finalizeze teza pe care, în mod sigur, o publica după susținere. Existând două teze cu aceeași temă, probabil că era necesară publicarea tezei doamnei M Ș-C, în primul rând. Se pune și problema corectitudinii accesului la informații dintr-o lucrare care nu a fost făcută publică precum și formularea unor critici privind aspecte referitoare la textul și planșele din această lucrare. Prin prezentarea publică a acesteia într-o altă formă și

⁶ Crăciunescu 1992, p. 43-47.

⁷ Crăciunescu 2014, p. 27-33.

⁸ Berciu 1953, p. 620.

cu alte concluzii, de către autor, ce mai rămâne din aceste repetate citări și critici pe care le face M Ș-C? Este destul de clar că această doamnă a fost „ajutată” în diferite moduri la finalizarea acestei lucrări.

Lipsa de informare și seriozitate în această problemă o determină pe M Ș-C să încurce sau să omită tipuri de capace de vas, tipuri stabilite de domnia sa. La p. 82 menționează existența unui capac de tip X1 în necropola de la Gruia când de fapt este un capac de tip X3, după propria clasificare. Și ca statisticile să nu mai fie clare și corecte, omite o piesă X1 din locuința de la Izvoarele⁹ și o altă piesă, tot de aici, un capac de vas¹⁰ de o formă nerepertoriată de autoare deși mai există o asemenea piesă și la Ostrovul Mare-*Bivolării*¹¹. Ar fi rezultat mai multe tipuri de capace dacă ar fi văzut pe teren materialele diferitelor stațiuni sau ar fi cercetat cu atenție bibliografia autohtonă. Astfel că putea rezulta o lucrare ce ar fi informat aproape corect pe cei interesați de această perioadă.

Peste vasele duble trece cu nonșalanță și contabilizează doar ceea ce dorește. Face totală abstracție de trei piese care provin dintr-o descoperire întâmplătoare de la Gruia, care au fost găsite de elevii Școlii Generale din localitate, piese care au făcut parte din morminte distruse de apa Dunării¹². La p. 85 ne anunță că în zona vestică a culturii Žuto Brdo-Gârla Mare, în amonte de Porțile de Fier, vasele duble nu sunt cunoscute și că este posibil ca aceste vase să fie inspirate de modele ceramice din aria culturii Vatina. Aflăm deci că această cultură Vatina, situată în amonte de Porțile de Fier, i-a inspirat doar pe purtătorii culturii Gârla Mare din aval de Porțile de Fier în confecționarea vaselor duble. Cei din amonte de Porțile de Fier, prea apropiați de arealul culturii Vatina, nu s-au lăsat inspirați să confecționeze asemenea vase.

Vasele de tip pyraunos sunt și ele înregistrate și prezentate după ureche, așa cum se întâmplă cu materiale ale acestei culturi din partea de sud-vest a Olteniei, indiferent dacă sunt descoperiri mai noi sau mai vechi. De la Ostrovul Mare-*Bivolării* M Ș-C nu cunoaște decât un singur vas de tip pyraunos, dar în afara acestuia D. Berciu mai prezintă fotografia unuia care are o formă deosebită¹³. Dovada superficialității și neinteresului pentru materialele din sud-vestul Olteniei este probat încă o dată prin faptul că autoarea nu a făcut lectura *Catalogului muzeului arheologic din Turnu-Severin*. În afara celor două piese, care sunt prezentate în fotografii, mai sunt menționate altele două, rezultând un număr total de patru asemenea vase¹⁴.

Atunci când discută despre tăvi (p. 88) Monica Șandor-Chicideanu are unele dificultăți deoarece nu a trecut prin mână decât materiale descoperite în mormintele cercetate de Ion Motzoi-Chicideanu și recunoaște mai greu formele atunci când acestea sunt fragmentare. Asemenea fragmente de vase au apărut în locuințele de la Izvoarele și Ostrovul Mare-*Colonie*. La Izvoarele acestea apar în număr destul de

⁹ Crăciunescu 1992, Pl. 4/2.

¹⁰ Crăciunescu 1992, Pl. 4/1.

¹¹ Berciu 1953, p. 601 și Pl. XXXVII/13.

¹² Crăciunescu 1982, Fig. 7a, 7b, 8b.

¹³ Berciu 1953, Pl. XXIX/6a,6b.

¹⁴ Berciu 1953, p. 606 (Inv. I 161-I 164).

mare¹⁵ dar nu sunt menționate în lucrarea doamnei. Și poate că era posibil să observe raportul dintre așezări și necropole în privința acestei forme ceramice. Nu era lipsit de profesionalism dacă era atentă și la trimiterile pe care le face, ca spre exemplu pentru vasul în formă de cutie de la Ostrovul Mare (care este de fapt un vas pătrat) și pentru care Dumitru Berciu face trimitere în *Catalog...* la Pl. XXIII/9 nu pl. 29/2 cum ne informează autoarea acestei lucrări. Strecurătorile aveau cea mai mare șansă să apară în așezări. Acum 37 de ani, când am publicat prima dată materiale din locuința de la Ostrovul Mare-Colonie, nu am menționat existența unor fragmente de strecurători pentru că erau în stare fragmentară și speram să revin asupra acestor materiale. Dar ele au existat și o puteam informa pe autoare dacă solicita aceste informații.

Autoarea nu ne sugerează funcționalitatea plăcilor de lut (p. 89) dar reușește să mai facă o gafă. La Ostrovul Mare-Colonie nu există nici o asemenea placă decorată, cea prezentată de domnia sa este un alt gen de piesă, un capac de vas. Lucrul acesta este spus destul de clar în textul explicativ¹⁶ la publicarea inițială. În felul acesta s-a mai ratat bifarea unui alt tip de capac de vas. Și trebuie să se știe că există castroane cu gura elipsoidală așa cum Mișu Davidescu a descoperit la Ostrovul Mare în cetatea romană¹⁷ pe care a cercetat-o în perioada 1987-1988 și care a deranjat o necropolă Žuto Brdo-Gârla Mare.

”Dispariția brațelor duce la dispariția puținelor gesturi și face statuetele mai imobile, reci și neînsuflăte” ne spune autoarea la p. 111. Cu mai multă atenție ar fi putut constata că este cunoscută de mult timp statueta descoperită la Ostrovul Mare-Bivolării, care prezintă un personaj înclinat în poziție de dans¹⁸, sau o piesă fragmentară de la Ostrovul Mare-Colonie care are brațele ridicate deasupra capului, sugerând tot o mișcare de dans¹⁹. O a treia statueta, care a fost descoperită tot la Ostrovul Mare-Bivolării și căreia îi lipsește partea superioară, are corpul asemănător cu piesa întregă amintită care are mijlocul ușor înclinat²⁰.

Atunci când prezintă lista zurgălăilor din lut, M Ș-C comite aceeași greșală; nu se informează asupra pieselor din locuința de la Ostrovul Mare-Colonie și transformă o protomă în formă de pasăre²¹ într-un zurgălău, mărinind în mod nejustificat numărul acestora. De fapt chiar termenul de zurgălău este incorect, deoarece acesta presupune existența mai multor clopoței legați pe un anumit suport. Cel mai corect ar fi trebuit să denumească aceste piese drept zornăitori.

Situația este aceeași și pentru piese din metal. În afară de unele piese din necropola de la Gruia, M Ș-C omite și o sabie de bonz de la Ostrovul Mare²². Ambele omisiuni au un anumit rol în cadrul culturii Žuto Brdo-Gârla Mare, au o semnificație deosebită. Prin trimiterile pe care le face la unele piese de metal aflate

¹⁵ Crăciunescu 1992, Pl. 3/5; 5/4.

¹⁶ Crăciunescu 1980, p. 51.

¹⁷ Davidescu 1989, p. 115-116.

¹⁸ Berciu 1953, Pl. XXXII/3a,3b.

¹⁹ Crăciunescu 1982, Fig. 16C.

²⁰ Berciu 1953, Pl. XXXII/1a, 1b.

²¹ Crăciunescu 1980 Fig. 8b.

²² Crăciunescu 1996, p. 55-58.

în depozitul Muzeului Regiunii Porților de Fier, autoarea acestei lucrări arată două lucruri. În primul rând că nu a verificat existența a două dăltițe descoperite la Ostrovul Mare (p. 142) și în al doilea rând face abstracție de faptul că Dumitru Berciu, cel care le-a publicat inițial, considera că una din aceste piese *ar putea* aparține epocii bronzului²³. Precizez că nu există fotografie sau desen al nici uneia din aceste piese și deci atribuirea se face de către Dumitru Berciu, cel contestat permanent de M Ș-C, dar acum acceptat.

În cadrul pieselor de podoabă, pandantivele (p. 143-145) nu par să ridice probleme pentru Monica Șandor-Chicideanu. Aceasta acceptă tipologia folosită de B. Hänsel pentru pandantivele din Bazinul Carpatic, cu câteva exemplificări. Deși piesele de bronz sunt destul de rare în cultura Țuto Brdo-Gârla Mare, în această lucrare nu se regăsesc unele piese din necropola de la Gruia care sunt fragmentare și nu au fost comentate în momentul publicării. Să fi fost aceasta o problemă pentru Monica Șandor-Chicideanu? Sau pur și simplu le-a uitat, pentru că din planșa în care apar acestea desenate²⁴ au fost comentate alte câteva piese.

Discutând despre mormintele cenotafe, autoarea prezintă doar pe cele de la Cârna-Grindu Tomii și Cârna-Ostrovogania care îi sunt la îndemână. Face abstracție în mod sistematic de mica necropolă de la Gruia, unde se află un mormânt cenotaf și care oferă elemente ce ar trebui semnalate pentru informarea celor interesați de această cultură. Despre necropola de la Cârna-Grindu Tomii s-a scris foarte mult și poate lucrul acesta o determină pe M Ș-C să o citeze și să o folosească atât de des la exemplificări.

Discutând relația culturii Țuto Brdo-Gârla Mare cu cultura Mad'arovce, autoarea ia în calcul roțile de car miniaturale și idolii „în formă de pâine”. Pentru aceștia din urmă amintește doar trei piese de la Ghidici. Încă din 1980 am publicat o asemenea piesă întreagă care provine din locuința de la Ostrovul Mare-Colonie dar în afară de piesa întreagă mai erau destul de multe piese în necropola de la Bivolării²⁵.

Pe linia relațiilor culturii Țuto Brdo-Gârla Mare cu cultura Mad'arovce se ia în discuție tipul de cană cu piciorușe descoperită la Ostrovul Corbului, în canalul Dunărea Veche (p. 190), și se menționează că o piesă asemănătoare a fost descoperită și în mediul Mad'arovce. Amintesc faptul că un vas cu patru piciorușe și decor clasic Gârla Mare a fost descoperit la Ostrovul Mare-Bivolării²⁶ iar altul a fost descoperit la Ostrovul Corbului²⁷, ambele fiind fragmentare. Asemenea vase sunt prezente și în culturile Coțofeni și Verbicioara²⁸, în stațiunea arheologică de la Rogova, jud. Mehedinți.

Relația culturii Țuto Brdo-Gârla Mare cu cultura Vatyia se sprijină pe un argument foarte serios: ambele culturi „... au practicat în exclusivitate incinerarea,

²³ Berciu 1953, p. 625.

²⁴ Crăciunescu 1998, Pl. XV/18-23.

²⁵ Berciu 1953, p. 599-600 și Pl. XXXIII.

²⁶ Berciu 1953, p. 599, Pl. XXVII/5.

²⁷ Berciu 1953, p. 637.

²⁸ Crăciunescu 2000, p. 9-64, Pl. XXI/1.

urmată, de regulă, de depunerea resturilor cinerare în urne, folosindu-se în acest scop, de obicei, amfore.” (p. 192).

Când discută relația culturii Žuto Brdo-Gârla Mare cu cultura Verbicioara și grupul Govora, autoarea este total tributară stereotipilor folosite curent. Nu cunoaște decât mormintele semnalate de Dumitru Berciu și face abstracție de cele descoperite în Mehedinți și Dolj în cadrul unor necropole precum cele de la Ostrovul Mare-*Bivolărit*²⁹, Gruia sau Ghidici, toate fiind publicate de mai mult timp. Amintește de un kantharos de tip Govora în M 104 de la Cârna, dar nu cunoaște fragmentul de kantharos descoperit într-o locuință Žuto Brdo-Gârla Mare de la Izvoarele³⁰.

Autoarea ne prezintă opinia lui Alexandru Vulpe, după care bronzul timpuriu începe cu blocul Baden-Coțofeni. Această poziție exprimată prima dată în 1979 a fost primită cu multă ostilitate, în special de Petre Roman, ne spune autoarea. Aceasta este absolut de acord cu poziția lui Alexandru Vulpe și în consecință blamează pe toți cei care nu își însușesc această poziție. Cred că disputa asupra cronologiei trebuia să fie tranșată de cei doi mari arheologi, fără intervenții din partea unor doctoranzi ai acestora, pentru că la o poziție socotită ostilă se răspunde în același mod. Sper că nu se plătesc în acest mod unele datorii ale unora.

Deși pentru cultura Žuto Brdo-Gârla Mare există o singură datare ¹⁴C, acestea sunt mai numeroase pentru culturile cu care cultura Gârla Mare a intrat, mai mult sau mai puțin, în contact. Sunt prezentate date ¹⁴C pentru culturile Periam-Pecica, Vatya, Mad'arovce, Vatina, etc. Concluzia este că „datele ¹⁴C susțin ideea unei datări mai timpurii a culturilor din epoca bronzului, mai ales a celor din bronzul timpuriu și mijlociu” (p. 213). Concluzia și pentru cultura Gârla Mare este aceea că aceasta începe la 1650 a. Chr. și se termină la 1250 a. Chr. în Oltenia și 1200 a. Chr. în Bulgaria. „Cultura Gârla Mare este urmată de grupul Bistreț-Ișalnița, care și-a încheiat evoluția în jur de 1100 a. Chr.” (p. 213). În felul acesta se face loc și grupului Bistreț-Ișalnița, cel puțin pentru România. Pentru un început mai timpuriu al culturii Žuto Brdo-Gârla Mare poate că trebuia să exploateze mai mult acul Hülseknopfnadel descoperit de Caius Săcărin la Liubcova și pe care l-a avut la dispoziție în lucrarea de doctorat concurentă, la care a avut acces în mod necolegal. Afirm acest lucru pentru că domnul Caius Săcărin nu a avut acces la lucrarea doamnei M Ș-C.

Autoarea face o trecere în revistă a poziției diferiților arheologi față de grupurile culturale Szeremle și Bijelo Brdo-Dalj (p. 11-15). Sunt prezentate păreri referitoare la aceste grupuri culturale ale unor cercetători: I. Bóna, G. Bándi, T. Kovács, N. Tasić, B. Hänsel, N. Majnarić-Pandžić, S. Foltiny din care rezultă că ceramica grupului cultural Szeremle este destul de greu de definit. Meritul doamnei M Ș-C este și acela că identifică cu multă siguranță care sunt materialele ce aparțin acestui grup cultural în necropola de la Liubcova. Nu înțelege mare lucru din fenomenul Verbicioara, după cum declară cu alt prilej, dar are și aici păreri foarte clare referitoare la această cultură.

²⁹ Berciu 1953, p. 612 (inv. I, 262).

³⁰ Crăciunescu 1992, Pl. 4/9.

Câteva aprecieri pot fi făcute pe marginea acestei lucrări. M Ș-C cunoaște destul de puțin materialele Țuto Brdo-Gârla Mare din vestul Olteniei, pe care le citează adesea greșit. Tot atât de puțin cunoaște și materialele românești de la vest de Porțile de Fier, obținute mai puțin cinstit, în schimb folosește des ceramica de la Cârna-Grindu Tomii, care a fost foarte mult mediatizată și cercetată până acum și în felul acesta îi este foarte la îndemână. Și pentru că domnul Ion Chicideanu, soțul doamnei, îi permite, publică și necropolele de la Cârna-Ostrovogania și Plosca-Cabana de metal.

Deși sunt cercetate puține așezări ale acestei culturi, nici în aceste condiții nu folosește corect și la maxim datele oferite de aceste cercetări. Se face paradă de cunoașterea unor materiale ale epocii bronzului din zone mai mult sau mai puțin aflate la distanță de arealul Țuto Brdo-Gârla Mare, dar nu cunoaște și nu folosește corect nici materiale descoperite în necropole mai mici din România ce aparțin acestei culturi. În lipsa unor cercetări proprii, autoarea realizează o lucrare de doctorat pe baza cercetărilor altor arheologi, așa cum se obișnuiește în ultimii ani.

Aceste câteva observații au fost notate de mine până în 21.03.2013. Între timp, scriind mai mult despre cultura Țuto Brdo-Gârla Mare, a trebuit să țin seama și să verific și informațiile cuprinse în cartea doamnei M Ș-C. Astfel că am avut ocazia să descopăr și alte inexactități și erori, în afara celor semnalate aici. Deoarece consider că este suficient ce am prezentat acum, pentru conturarea unei păreri referitoare la această lucrare, nu mai prezint și alte observații. Sper să nu fiu nevoit să revin cu alte aspecte, lucru care m-ar deranja în special pe mine.

Bibliografie

Berciu 1953 – D. Berciu, *Catalogul muzeului arheologic din Turnu-Severin*, M. A., I, 1953, p. 589-691.

Crăciunescu 1980 – G. Crăciunescu, *Noi descoperiri arheologice din epoca bronzului la Ostrovul Mare*, Drobeta IV, 1980, p. 43-58.

Crăciunescu 1982 – G. Crăciunescu, *Noi puncte din epoca bronzului pe harta arheologică a județului Mehedinți*, Drobeta V, 1982, p. 193-200.

Crăciunescu 1992 – G. Crăciunescu, *Așezare a culturii Gârla Mare la Izvoarele, Thraco-Dacica XIII*, 1-2, 1992, p. 43-47.

Crăciunescu 1996 – G. Crăciunescu, *O sabie de bronz de la Ostrovul Mare*, Drobeta VII, 1996, p. 55-58.

Crăciunescu 1998 – G. Crăciunescu, *L'Âge du Bronze moyen et final au nord du Danube, à l'est des Portes de Fer*, in C. Schuster (Hrsg.), *Die Kulturen der Bronzezeit in dem Gebiet des Eisernen Tores, Kolloquium in Drobeta-Turnu Severin (November 1997)*, Rumänisch-Jugoslawische Kommission für die Erforschung der Region des Eisernen Tores, II, Bukarest, 1998, p. 115-138.

- Crăciunescu 2000** – G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara la Rogova, jud. Mehedinți*, Drobeta, X, 2000, p. 9-64.
- Crăciunescu 2006** – G. Crăciunescu, *Despre locuirile bronzului mijlociu din Ostrovul Mare*, Drobeta, Arheologie-Istorie, XVI, 2006, 143-164.
- Crăciunescu 2014a** – G. Crăciunescu, *Câteva observații referitoare la necropola de la Ostrovul Mare, județul Mehedinți*, Litua. Studii și cercetări XVI, 2014, p. 27-33.
- Crăciunescu 2014b** – G. Crăciunescu, *Neue Erwägungen hinsichtlich eines der Žuto Brdo Gârla Mare-Kultur Gewidmeten Buches*, în *Thraco-Dacica*, S. N., Tomul VI (XXXIX), 2014, p. 5-10.
- Crăciunescu, Para 2007** – G. Crăciunescu, C. Para, *O statueta zoomorfă de la Ostrovul Mare, jud. Mehedinți*, Drobeta, Arheologie-Istorie, XVII, 2007, p. 62-66.
- Damian 2000** – R. Damian, *Geologie generală*, București, 2000.
- Davidescu 1989** – M. Davidescu, *Cetatea romană de la Hinova*, București, 1989.
- Drăgan, Airinei 1993** – J. C. Drăgan, Ș. Airinei, *Geoclima și istoria*, București, 1993.
- Lazarovici, Săcărin 1979** – Gh. Lazarovici, C. Săcărin, *Epoca bronzului în "Clisura Dunării"*, în *Banatica*, V, 1979, p. 71-106.
- Șandor-Chicideanu 2003** – Monica Șandor-Chicideanu, *Cultura Žuto Brdo Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2003, vol. I, 395 p. text, vol. II, 325 Pl.
- Șandor-Chicideanu 2005** – Monica Șandor-Chicideanu, *Gabriel Crăciunescu, Cultura Verbicioara în jumătatea vestică a Olteniei, Bibliotheca Thracologica XLI, Craiova, 2004, 382 pag. (266 pag. text+114 pl.), SCIVA, 54-56 (2003-2005), 2005, p. 413-425.*